

РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, ЇЇ РОЛЬ У ПІДГОТОВЦІ МЕНЕДЖЕРІВ ТА МАРКЕТОЛОГІВ

Мирон Вачевський, кандидат економічних наук, професор кафедри
менеджменту і підприємництва
Дрогобицького державного педагогічного університету
ім. І. Я. Франка

РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, ЇЇ РОЛЬ У ПІДГОТОВЦІ МЕНЕДЖЕРІВ ТА МАРКЕТОЛОГІВ

У статті йдеться про те, що важливою умовою здобуття якісної економічної освіти, формування у майбутніх маркетологів професійних компетенцій, підготовки їх до успішної фахової діяльності в економічній сфері нинішнього динамічного суспільства, є засвоєння основ курсу інтелектуальної власності, мета якого – формування вмінь та навичок з управління інтелектуальною власністю, використання патентної документації у процесі трудової діяльності.

Постановка проблеми. У ринковій економіці суттєво зростає роль результатів розумової (творчої) праці людини, до яких відносять: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки (торговельні марки), географічні зазначення, сорти рослин і породи тварин, комерційні таємниці, твори літератури та відеограми. Ці та інші результати розумової праці мають назву “об’єкти права інтелектуальної власності” або “інтелектуальна власність”, знання яких необхідні сучасним маркетологам.

Найважливішим компонентом системи економічної підготовки маркетологів є зміст навчання, тобто система освіти в галузях інтелектуальної власності, маркетингу, менеджменту, наукової інформації, економіки – те, що в зарубіжних країнах лежить в основі високоефективної підготовки фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз науково-методичної та спеціальної літератури, проведений в процесі підготовки даної роботи, дозволяє зробити висновок, що проблема освіти студентів ВНЗ із інтелектуальної власності немає широкого висвітлення в наукових розробках. Цій проблемі присвятили свої роботи відомі вчені С.В. Бондаренко [2], С.О. Довгий, В.О. Жаров, В.Г. Кремь [9], І.І. Дахно [10], Л.І. Ніколаско, Л.А. Міняйло, Л.М. Топільська [13], А.В. Наконечна [14], О.Д. Святоцький, В.С. Дроб’язка, [18], П.М. Цибульок [21] та інші. У працях названих авторів дається виклад матеріалів про інтелектуальну власність проте не робиться акцент на підготовку майбутніх маркетологів до умов ринкової економіки із отриманням та загальнодоступністю професійної освіти

поєднуючи інтелектуальну власність і маркетинг як курси, які формують у майбутніх випускників ВНЗ високий рівень професійних компетенцій.

Мета статті – розкрити особливості вивчення інтелектуальної власності студентами ВНЗ у процесі формування спеціаліста із високими професійними компетенціями.

Виклад основного матеріалу. Стан освітньої підготовки та **формування професійних компетенцій маркетологів** в Україні дає підстави стверджувати, що ці питання пов’язані насамперед із соціально-економічними проблемами розвитку суспільства, ринковою економікою, конкуренцією, змаганням за споживача. Розв’язанню цих проблем мають сприяти зміни як у змісті парадигми навчання, так і у виборі базових інноваційних курсів, які забезпечували б високий рівень професійних компетенцій на ринку праці [4].

Саме нині, в умовах становлення ринкової конкурентної економіки, великого значення набувають об’єкти інтелектуальної власності – винаходи, промислові зразки, корисні моделі, знаки для товарів і послуг, технології з ноу-хау та багато інших результатів творчої діяльності людини.

У контексті нашого дослідження важливе місце посідає **інноваційний розвиток та формування професійних компетенцій у процесі економічної освіти. Становлення нової економічної системи** в Україні спирається на широку інфраструктуру людських відносин. Оскільки в деяких напрямках діяльності відчувається нестабільність, перевищення пропозиції трудових ресурсів над попитом, особливого значення набуває *формування у*

РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, ЇЇ РОЛЬ У ПІДГОТОВЦІ МЕНЕДЖЕРІВ ТА МАРКЕТОЛОГІВ

майбутніх маркетологів професійних компетенцій до праці в умовах конкурентного ринкового середовища. Господарська діяльність має комплексний характер і передбачає вивчення як об'єктивних сторін праці (виробництво матеріальних благ), так і суб'єктивних (мотиви, воля, бажання людини) [5].

Домінантним чинником інноваційної спроможності України, її регіонів та окремих господарських сегментів є впровадження принципово нових прогресивних технологій та перехід до випуску високотехнологічної, наукомісткої продукції, що відбувається на основі інтелектуалізації всієї виробничої діяльності, сервізації економіки, а також нових форм навчання учнівської та студентської молоді відповідно до вимог сучасного ринку.

Щоб реформувати економіку країни згідно з інноваційною європейською моделлю та реалізувати в перспективі нашу національну ідею щодо інтеграції у світовий освітній, науковий, інформаційний та інші простори на засадах рівноправного партнерства, потрібно не лише вибудувати по-новому вітчизняну економіку, а й розв'язати ті питання, з якими, власне, пов'язана ефективність будь-якого господарювання. Ідеться насамперед про удосконалення людського фактору, інтенсивне використання інтелектуального капіталу й досягнень НТП, зростання національної свідомості, виховання духовності людей, формування в них державницької психології і відповідальності. Особливо слід наголосити на підготовці молоді, насамперед творчої, формуванні у неї високих професійних компетенцій з метою створення в майбутньому національної еліти. Така підготовка можлива за умови глибокого вивчення економічних дисциплін, інформатики, маркетингу, менеджменту, підприємництва та інтелектуальної власності.

Підготовка маркетолога з високим рівнем професійних компетенцій – фахівця, здатного успішно працювати в умовах конкурентної ринкової економіки, вимагає від закладів вищої освіти орієнтувати студентів у ході навчального процесу на цілеспрямоване опанування знань як з економічних дисциплін, так і з інтелектуальної власності.

Ці вимоги стосуються і майбутніх випускників педагогічних закладів освіти. Сучасний учитель повинен володіти знаннями в галузі інтелектуальної власності, уміти пояснити учням важливість для народного господарства винаходів, промислових зразків, товарних знаків, які можуть створюватися за умови належного

аналізу джерел патентної документації.

Зауважимо, що **підготовка та формування в майбутніх маркетологів професійних компетенцій** залежить також від особистості вчителя, його професійно-педагогічної спрямованості, ставлення до суспільства, людей, самого себе. Практично важливими є педагогічні якості особистості вчителя, оскільки саме від них залежить успішність його діяльності. В особистості педагога різні властивості настільки переплетені між собою, що виокремити серед них більш або менш важливі просто неможливо. Вони виявляються, формуються й розвиваються у загальній структурі властивостей, відношень і дій особистості як суб'єкта педагогічної діяльності в умовах ринкової економіки у вигляді різноманітних здібностей, якостей розуму, почуттів і волі. Високий професіоналізм учителя у справі підготовки майбутніх фахівців-маркетологів передбачає наукову ерудицію, різнобічні пізнавальні потреби та інтереси, інтелектуальність, нестандартність мислення, відчуття новизни. Такі мотиви, настанови, орієнтації, спрямованість викладача сприяють у ході навчального процесу усвідомленому засвоєнню знань з основ інтелектуальної власності, забезпечуючи вивчення курсу інтелектуальної власності у ВНЗ та патентознавства в загальноосвітніх школах, ліцєях, коледжах та гімназіях на належному рівні.

Зазначимо, що після проголошення незалежності України суттєво змінилося ставлення до інтелектуальної власності. Якщо за командно-адміністративної економіки виняткове право розпоряджатися інтелектуальною власністю належало державі, то відтепер воно належить насамперед творцю цієї власності. Ця важлива норма відтворена в основному Законі – Конституції України, згідно з якою:

“Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності”.

Зрозуміло, що науковий потенціал держави вимірюється не стільки кількістю навчальних закладів, надрукованих статей, книг (що, безперечно, є вагомим показником досягнень), а насамперед кількістю створених і впроваджених винаходів, промислових зразків – саме вони визначають рівень розвитку технічного прогресу в Україні порівняно з країнами сучасного світу, сприяючи створенню конкурентоздатних техніки й технологій, конкурентоспроможних товарів. Беручи до уваги ці тенденції, слід посилити увагу до економічної поінформованості, усвідомленої економічної освіченості підрастаючого покоління:

РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, ЇЇ РОЛЬ У ПІДГОТОВЦІ МЕНЕДЖЕРІВ ТА МАРКЕТОЛОГІВ

у нинішніх умовах молодь повинна розуміти сутність економічних перетворень, їх соціальні наслідки.

Отже, те місце, яке посідає інтелектуальна власність у системі інноваційних процесів, переконує в необхідності налагодження чіткої діяльності Державного департаменту інтелектуальної власності України щодо системи освіти й впровадження у навчальний процес цього наукового напрямку.

У конкурентному середовищі ринкової економіки роль економічної освіти та професійних компетенцій серед молоді набуває винятково важливого значення. Саме знання з інтелектуальної власності повинні стати конкретно-методологічним принципом при оцінюванні результативності діяльності вчителя, коли йдеться про рівень знань та формування професійних компетенцій в освітньому середовищі.

Означена проблема є особливо актуальною і вимагає вивчення інтелектуальної власності як окремої дисципліни у вищих навчальних закладах з метою підготовки молоді до творчої трудової діяльності, спрямованої на відродження вітчизняного наукового потенціалу на основі інтелектуальної власності.

Державний департамент інтелектуальної власності відповідно до Указу Президента України від 27 квітня 2001 р., № 285/2001 "Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності" та рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 27 березня 2001 р. розробив пропозиції щодо включення до змісту середньої та вищої освіти знань з інтелектуальної власності. Ці документи зобов'язують вжити заходів щодо впровадження курсу інтелектуальної власності у вищих навчальних закладах України [15].

Значимо, що згідно з наказом МОНУ від 20.10.04 р. № 811 та листом державного департаменту інтелектуальної власності МОНУ від 3.03.05 р. № 16-09/928 впроваджується навчальна дисципліна "Інтелектуальна власність" у навчальні плани підготовки спеціалістів і магістрів усіх спеціальностей.

Сучасний, а тим більше майбутній динамізм зміни знань, інформації, технологій означає, що навчити людину в школі чи навіть у найкращому університеті всього і на все життя неможливо. Не оновлюючи свої знання, вона рано чи пізно втратить конкурентоспроможність, стане функціонально недієздатною. Виникає потреба – сформувати в учня, студента розуміння, бажання і вміння навчатися протягом усього життя. І це

стає найважливішою, крім засвоєння суми базових знань, функцією навчального процесу [12].

На нашу думку, вивчення інтелектуальної власності в навчальних закладах усіх рівнів акредитації слід включити до переліку обов'язкових в умовах ринкової економіки дисциплін загальноосвітньої підготовки спеціалістів, що дасть змогу:

- озброїти випускників ВНЗ знаннями з інтелектуальної власності та *сформувати в майбутніх маркетологів професійні компетенції* на рівні стандартів провідних країн світу;

- орієнтуватися в основних поняттях сфери інтелектуальної власності, професійних компетенцій, зокрема інтелектуальних, комунікативних, організаторських, проєктивних, конструктивних;

- навчитися оформляти правові документи на об'єкти інтелектуальної власності (ефективність професійних компетенцій випускника залежить від рівня та якості його фахових знань); формувати потребу в оволодінні метазнаннями (знаннями про знання);

- використовувати нормативно-законодавчу базу з метою правового захисту розроблених об'єктів та їх нормативно обґрунтованого введення в господарський обіг, спрямовуючи отриманий прибуток на підвищення добробуту суспільства;

- випускникам педагогічних ВНЗ передавати знання учнівській молоді з метою розвитку її інтелектуальних здібностей та використання знань та вмінь у майбутньому в усіх сферах людської діяльності.

Парадигма економічної освіти суспільства – багатовимірний процес, важливими складовими якого є подолання економіко-психологічної безграмотності, поширення сучасних знань. Але цього замало. Випускник ВНЗ повинен не тільки оволодіти знаннями про ринок та підприємництво на основі маркетингу та менеджменту, а й уміти створювати нову, конкурентоспроможну продукцію на основі інтелектуальної власності. Саме такі знання – з високим рівнем професійної компетенції – і повинні давати в нинішніх умовах вищі навчальні заклади.

Загалом нові завдання освіти у XXI ст. вимагають застосування в широкому масштабі інноваційних педагогічних технологій, що базуються на фундаментальних епістемологічних та герменевтичних аспектах педагогіки. Тому вже нині необхідно розпочати підготовку високопрофесійних педагогічних та науково-педагогічних працівників, рівень майстерності яких відповідає інтеграційним чинникам

РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, ЇЇ РОЛЬ У ПІДГОТОВЦІ МЕНЕДЖЕРІВ ТА МАРКЕТОЛОГІВ

“педагогічна майстерність + мистецтво комунікативності + передовий педагогічний досвід (технології) + знання інтелектуальної власності”. Саме в сенсі відповідності цим критеріям слід орієнтувати сучасну підготовку й підвищення кваліфікації вчителів-педагогів та всіх інших випускників ВНЗ із **високими професійними компетенціями** до ринкової економіки.

Передовому вчителю (новатору) властиве інноваційне мислення, що характеризується такими основними ознаками: здатністю аналізувати створені явища, відслідковувати генезу педагогічних взаємодій, охоплювати всі типи і способи мислення, аналізувати й синтезувати явища, розрізняти істину й помилки, відмовлятися від встановлених шаблонів, відшукувати нові узагальнення, підходи, дії, виявляти гнучкість та оперативність мислення, з'являти тактичні й стратегічні дії.

Цілком зрозуміло, що багатогранні завдання економічної освіти й інтелектуального мислення можуть успішно вирішуватися тільки в тому випадку, коли школа стимулюватиме творчий пошук учителів, які здатні створювати в педагогічному колективі творчу атмосферу і мають відповідну теоретичну й практичну підготовку з інтелектуальної власності.

Вивчення основ інтелектуальної власності в навчальних закладах середньої, професійно-технічної освіти та вищих навчальних закладах усіх рівнів акредитації продиктоване необхідністю стимулювання винахідницької діяльності та використання її результатів для розвитку національної економіки, усвідомлення суспільством недоторканості права власності на результати інтелектуальної діяльності.

Отже, слід впроваджувати в навчальний процес вивчення блоку дисциплін з інтелектуальної власності, які давали б потрібні гностичні (пізнавальні) знання, уміння, розвивали мислення і пам'ять, а це означає, що гностичні вміння становлять інтелектуальну основу формування професійних компетенцій у випускників ВНЗ – майбутніх маркетологів з питань ринкової економіки.

Тут слід додати, що сучасний процес оволодіння основами інтелектуальної власності є здатністю особистості ефективно виконувати операції логічного мислення (аналіз, синтез, порівняння, класифікація, виділення головного) і передусім – **формування глибоких професійних компетенцій** у процесі трудової діяльності.

Кожний з напрямків інтелектуальної власності може відповідним чином розвиватися і

стосуватися таких об'єктів знань: *винаходів, корисних моделей, промислових зразків, знаків для товарів та послуг, ноу-хау, інжинірингу, місць походження товарів, наукових творів, творів літератури і мистецтва, виконавчої діяльності, різних видів інновацій тощо.*

Актуальність цієї проблеми підтверджується, зокрема, тим фактом, що 23 липня 2002 р. Державний департамент інтелектуальної власності розглянув питання щодо прийняття рішення про необхідність відкриття наукових спеціальностей у сфері інтелектуальної власності та введення ВАК України шифру інтелектуальної власності щодо захисту кандидатських та докторських дисертацій із цього напрямку діяльності.

У процесі навчання молоді слід наголошувати, що інтелектуальна власність у таких її основних видах, як *раціоналізаторство і винахідництво* має бути спрямована безпосередньо на зменшення трудових і матеріальних витрат виробництва. У зв'язку із цим існує пряма залежність економічних показників діяльності підприємства від економії, отриманої внаслідок використання винаходів і раціоналізаторських пропозицій.

Вирішити це завдання неможливо, якщо не перебудувати відносини між наукою та виробництвом на всіх рівнях народногосподарського комплексу – від дільниці, цеху, підприємства загалом, науково-дослідних закладів до цілих галузей господарської діяльності.

Практика підтверджує, що найвищих результатів трудової діяльності колектив спроможний досягти завдяки добре організованому виробничому процесу і творчій активності працівників на мікроекономічному рівні, а розвиток творчості, професійних компетенцій у межах держави сприяє піднесенню національного добробуту на макроекономічному рівні.

Важливою ознакою сучасного етапу розвитку господарства є становлення ринкової економіки, обмеженість трудових і матеріальних ресурсів. Саме **високий рівень професійних компетенцій у вітчизняних маркетологів** дає можливість забезпечити комплексне використання народногосподарських ресурсів, створити принципово нові техніку і технології, що сприяє істотному підвищенню продуктивності праці [6].

Професійна компетенція є *інтегративною характеристикою* рівня професійної підготовленості маркетолога, що ґрунтується на фундаментальних економічних знаннях, розвинених уміннях, які виявляються в єдності з особистісними якостями, культурою, традиціями, економічною системою

РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, ЇЇ РОЛЬ У ПІДГОТОВЦІ МЕНЕДЖЕРІВ ТА МАРКЕТОЛОГІВ

та формами власності [5].

В умовах ринкової економіки наука стає найважливішою рушійною силою економічного розвитку України. Академічна наука ставить перед собою не тільки пізнавальну мету – вона розв'язує також практичні завдання, розробляє теоретико-методичні засади формування професійних компетенцій у випускників ВНЗ, опікується залученням їх до виробництва, впровадженням нової техніки і технологій. Ефективне поєднання знань, нових наукових розробок зі сферою матеріального виробництва є метою науки як сфери праці. У наш час наука – найважливіша продуктивна сила суспільства.

Формування в майбутнього педагога економічних умінь та навичок, набуття ним знань у галузі інтелектуальної власності, маркетингу, менеджменту, інформатики – важлива й необхідна ланка в професійній підготовці студентів педагогічних закладів освіти.

Взаємопов'язані компоненти професійної компетенції (мотиваційна, інтелектуальна, саморегулююча) існують і реалізуються в нерозривній єдності професійного та особистісного. Знання, отримані із джерел зовнішньої інформації, переплавляються через особистий характер і стають внутрішніми знаннями, які є професійно важливими якісними характеристиками *високої професійної компетенції* сучасного вчителя, що готує молодь до діяльності в умовах ринкової економіки.

Закінчивши курс навчання, студенти отримують кваліфікацію “патентознавець”. Вони повинні мати чітке уявлення про раціоналізаторську пропозицію, винахід, промисловий зразок, товарний знак та його види, об'єкти творчості ноу-хау та інжиніринг. До окремого виду інтелектуальної діяльності належать відкриття нових властивостей та закономірностей матеріального світу. У навчальному процесі та вже безпосередньо на виробничому етапі людська діяльність зазнає раціоналізації; завдяки впровадженню інновацій постійно удосконалюються й покращуються умови праці, корінним чином змінюються всі види господарської діяльності людини.

Означені вище нагальні завдання можна успішно вирішити, якщо інтелектуальна власність як наука буде вивчатися у всіх вищих і середніх спеціальних навчальних закладах, за наявності необхідної літератури, з якої спеціаліст міг би черпати знання, необхідні під час створення

технічних рішень на рівні винаходів, промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій.

Відсутність у багатьох фахівців знань з інтелектуальної власності та поширена думка, що склалася останнім часом серед керівників підприємств про можливість створення конкурентоспроможної продукції без патентних служб, призводить у кінцевому результаті до втрати такими підприємствами позицій на ринку та зменшення їх експортних можливостей.

Інтелектуальна власність – це закріплені законом права на результати творчої діяльності людини.

Інтелектуальна власність – це творча діяльність, а творчість – це цілеспрямована робота людини, результатом якої є щось нове, що відрізняється неповторністю, оригінальністю, унікальністю. Чим вищий інтелектуальний потенціал індивіда, тим цінніші результати його творчої діяльності – інтелектуальна власність¹.

У процесі діяльності людина може творити у двох напрямках творчості – художньому і технічному.

Художня творчість – це літературні і художні твори, вся письмова інформація. **Технічна творчість** – винаходи, промислові зразки, товарні знаки, ноу-хау, корисні моделі.

Художня творчість використовується в гуманітарній сфері для збагачення внутрішнього світу людини, формування її світогляду. Технічна творчість застосовується переважно у сфері виробництва товарів і послуг. Вони сприяють підвищенню технічного рівня суспільного виробництва, його ефективності, забезпечують конкурентоспроможність товарів і послуг на ринку (експорту) серед конкурентів.

Зазначимо, що особистість яка створила інтелектуальну власність, має немайнове право на конкретний результат праці та майнове право на цей результат (об'єкт права).

Немайнове право належить тільки тій фізичній особі (творцю), яка створила об'єкт права інтелектуальної власності, і ця особа має право дозволяти використовувати або перешкоджати використанню його інтелектуальної власності.

Майнове право може належати як автору, так і іншій особі. Воно є від'ємним від творця чи юридичної особи. Крім того, воно має часові та територіальні обмеження. Наприклад, майнове право на винахід діє протягом 20 років і на території тієї країни, патентним відомством якої він виданий, а на товарний знак (торговельну марку) 10 років. На літературні та художні твори

¹Цибульов П.М. Основи інтелектуальної власності. – К.: ІВВП. – 2005. – С. 9.

РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, ЇЇ РОЛЬ У ПІДГОТОВЦІ МЕНЕДЖЕРІВ ТА МАРКЕТОЛОГІВ

це право діє протягом життя автора і 70 років після його смерті².

Зазначимо, що під інтелектуальною власністю розуміють не результат інтелектуальної діяльності людини як такої, а право на цей результат. На відміну від матеріальних об'єктів, тобто таких, що можна відчутити на дотик, наприклад, книги, машини, право не можна відчутити на дотик. Інтелектуальна власність є нематеріальним об'єктом.

Якщо інтелектуальна власність нематеріальна, то що є об'єктом власності? Об'єктом власності є право на результати інтелектуальної діяльності людини. Це право має подвійну природу. З одного боку, творець (автор) нематеріального об'єкта власності і творець матеріального об'єкта власності мають подібні права власності, тому що право на результат творчої діяльності забезпечує його власнику виняткову можливість розпоряджатися цим результатом на свій розсуд, а також передавати іншим особам, тобто воно подібне до права власності на матеріальні об'єкти (майнове право). Крім цього, існує духовне право автора на результат творчої праці, так зване право автора, що не може відчужуватися від їхнього власника в силу їхньої природи та майнових прав.

Зазначимо, що право інтелектуальної власності є сумою тріади майнових прав (права володіти, права користуватися, права розпоряджатися) та немайнових прав (право авторства, право на недоторканість твору), як показано на рис. 1.

Право інтелектуальної власності	Майнове право	Немайнове право
	Право володіти	
	Право використовувати	Право на авторство
	Право розпоряджатися	Право на недоторканість твору

Рис.1. Права інтелектуальної власності

Інтелектуальна власність у своєму історичному аспекті має відповідний генезис (розвиток, еволюцію), яка на кожному історичному періоді захищала інтереси авторів для принесення матеріальної чи іншої користі. Слід зазначити, що інтелектуальна власність у явному вигляді може не приносити прибутку, але, створюючи додаткові труднощі для конкурентів, полегшує тим самим просування власних товарів і послуг на ринок.

Зазначимо, що на початку XIV століття в Англії вперше королівською владою надавалися особливі привілеї (права) особам, які створювали нові виробництва, новинки, що удосконалювали виробництво, нові технології.

Такі права закріплювалися документом, що називався патентною грамотою. Пізніше у 1628 році був прийнятий статус про монополії. Відповідно до цього статусу, не мали сили всі монополії, дарування і пільги, за винятком “будь-яких патентних грамот і грамот на привілеї на термін, який дорівнює 14 рокам чи менше, що повинні від цього часу видаватися на виключне право на виготовлення будь-якого виду нових виробів у межах цього королівства дійсному і першому винахіднику таких виробів, яким ніхто інший з часу видачі таких патентних грамот і грамот на привілеї не повинен був користатися”³.

Зрозуміло, згодом система патентного права була багато в чому удосконалена. Уже на початку XVII століття були закладені його основи. Патенти як вид інтелектуальної (промислової) власності використовуються дотепер як інструмент, що регулює створення і передачу нових технологій.

Іншим об'єктом промислової власності, історія якого виходить з глибини століть, є товарні знаки (торговельна марка). Такі знаки у вигляді символів зображувалися ремісниками на товарах, що виготовлялися ними чи ставилися я скотарями як “клейма” на тварині в давні часи. Такі позначення пов'язували важливий елемент законодавства про товарні знаки, що діє донині, а саме: фіксували зв'язок між товаром і виробником.

Термін “товарні знаки” (торговельні марки) почали вживати тільки в XIX столітті. З цього

часу вони почали виконувати нинішню роль у пропаганді товарів, доведенні їх до покупця, розширення торгівлі. Але чим ширше використовувалися товарні знаки, тим більше було випадків їхнього незаконного копіювання. Тому всередині минулого століття англійськими судами були вироблені засоби захисту проти порушень. Так народилася знаменита заборона на ведення справи під іншим ім'ям: ніхто не мав права видавати свої товари за товари іншої особи.

У 30 – 40-х роках XX століття було в основному завершено розвиток законодавства про торговельні марки (товарні знаки) (Німеччина, 1936 рік; Британія, 1938 рік; США, 1946 рік).

² Цибульов П.М., Чеботарьов В.П. Популярно про інтелектуальну власність. – К: ТОВ “Альфа ПСК”, – 2004. – С.8.

³ Цибульов П.М. Основи інтелектуальної власності. С.14.

РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, ЇЇ РОЛЬ У ПІДГОТОВЦІ МЕНЕДЖЕРІВ ТА МАРКЕТОЛОГІВ

В історичному розвитку правових норм винахідництва і раціоналізації можна виділити такі періоди (табл. 1)

відіграв наказ Вищої ради народного господарства від 11 квітня 1925 р. У ньому вказувалося, що з метою заохочення широкої колективної творчості

Таблиця 1

Еволюція основних законодавчих актів щодо розвитку та становлення інтелектуальної власності⁴

1623 рік	Прийнято перший патентний закон “Статус про монополії” (Англія)
1791 рік	Прийнято аналогічний закон у Франції
1812 рік	Прийнято перший патентний закон у Росії “Про привілеї на різні винаходи і відкриття в ремеслах і мистецтвах”
1883 рік	Підписано Паризьку конвенцію з охорони промислової власності з метою розробки засад єдиного законодавства в галузі промислової власності
1886 рік	Підписано Бернську конвенцію з охорони літературних і художніх творів з метою розробки засад єдиного законодавства в галузі авторського права
1919 рік	Підписано Декрет “Положение об изобретениях”(СРСР)
1991 рік	Безпосередньо перед розпадом СРСР прийнято Закон про інтелектуальну власність, який став основою законодавчих актів в Україні в цій сфері
1993 рік	Прийнято всі основні закони України щодо інтелектуальної власності
12 вересня 1924 р.	Видано постанову “Про патенти на винаходи”.

Розвиток інтелектуальної власності в Україні (винахідництво і раціоналізація як її основні види) має свої особливості. Оскільки до 1991 року в Україні, де діяла державна форма власності та пануюча соціалістична система господарювання, були відсутні закони про охорону інтелектуальної власності, а правове регулювання відносин у цій сфері забезпечувалося в основному підзаконними актами. Впродовж радянського періоду власного патентного закону Україна не мала, усі нормативні та правові документи, які стосувалися об’єктів творчості, зібрано в “Положенні про винаходи і раціоналізаторські пропозиції” Російської Федерації як правонаступниці колишнього СРСР.

Першим нормативним документом у галузі патентознавства було “Положення про винаходи” від 30 червня 1919 р.

Положення закріплювало за автором будь-якого винаходу право авторства на цей винахід, що підтверджувалося видачею йому авторського свідоцтва. Винахідник мав право на винагороду у випадку визнання його винаходу багатством країни (Див. Патентоведение. – М., 1976).

Подальші зміни законодавства були пов’язані з переходом країни до нової економічної політики.

Ця постанова (закон), як і попередній декрет, була покликана забезпечити захист прав справжнього винахідника.

Важливу роль у розвитку винахідництва

працівників доцільно преміювати кожне вдосконалення, запропоноване і розроблене на підприємстві.

Технічна реконструкція народного господарства, яка здійснювалася на основі п’ятирічного плану, значною мірою піднесла роль винахідництва і раціоналізації.

26 жовтня 1930 р. прийнято спеціальну постанову “Про стан масового винахідництва та раціоналізацію виробництва”.

У постанові наголошено на значенні масового винахідництва у створенні нової техніки і технологій. Керівникам підприємств ставилося за обов’язок своєчасно розглянути робочі пропозиції, не допускати тяганини з впровадженням цінних винаходів і раціоналізаторських пропозицій, формувати на підприємствах виробничу базу для їх розробки, виготовлення і випробовування дослідних зразків.

Зазначена постанова сприяла розробці й запровадженню “Положення про винаходи і технічні вдосконалення” від 9 квітня 1931 р. Зважаючи на нові умови, що склалися в країні, у Положенні було закріплено дві форми правової охорони винаходів – **авторське свідоцтво і патент**.

Винахідник міг отримати на свій винахід авторське свідоцтво або патент. У другому випадку він мав особисте право на винахід. У рамках Положення 1931 р. було введено правовий

⁴ Наюнечна А. В. Патентознавство: Опорний конспект лекцій. – К.: КНЕУ, 2003. – 82 с.

РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, ЇЇ РОЛЬ У ПІДГОТОВЦІ МЕНЕДЖЕРІВ ТА МАРКЕТОЛОГІВ

захист раціоналізаторських пропозицій – і, причому, не тільки технічних, а й організаційно-виробничих.

Розвиток галузей народного господарства на базі нових технічних рішень вимагав внесення суттєвих змін і доповнень у законодавство з винахідництва.

У зв'язку із цим 5 березня 1941 р. уряд затвердив нове “Положення про винаходи і технічні вдосконалення”.

У повоєнні роки в результаті зростання творчої активності працівників виробництва і науки було поставлено нові завдання в галузі керування технічним прогресом. “Положення про винаходи і технічні вдосконалення”, затверджене в 1942 р., не повністю відповідало вимогам часу. Тому після створення Комітету в справах винаходів і відкриттів при Раді Міністрів у вересні 1955 р. було розпочато підготовку нових законодавчих актів. До їх розробки було залучено широкі кола винахідників і раціоналізаторів.

24 квітня 1959 р. постановою Ради Міністрів було затверджено “Положення про відкриття, винаходи і раціоналізаторські пропозиції” та “Інструкцію про винагороду за відкриття, винаходи і раціоналізаторські пропозиції” (СП. – 1959. – № 9; Зміни в СП. – 1961. – № 8; 1962. – № 2; 1965. – № 7).

У Положенні 1959 р. вперше було дано визначення винаходу і раціоналізаторської пропозиції. Положення встановлювало тільки два види технічних пропозицій, на які розповсюджувалася правова охорона – винахід і раціоналізаторська пропозиція, замість трьох, які існували раніше, тобто було скасовано технічне вдосконалення.

Більш широкому використанню в народному господарстві винаходів і раціоналізаторських пропозицій сприяла постанова Ради Міністрів від 20 травня 1960 р. № 531 “Про методи поліпшення

покращення охорони державних інтересів в галузі винаходів і про дальше поліпшення організації винахідництва в країні” намітила дальші шляхи вдосконалення управління винахідництвом.

Радою Міністрів від 30 червня 1964 р. було прийнято Постанову № 560 “Про заходи по поліпшенню справи винахідництва і раціоналізації в сільському господарстві” (СП СРСР. – 1964. – № 12).

Важливе значення має **організація патентно-ліцензійної роботи**. Тому 19 травня 1967 р. було прийнято Постанову № 449 “Про поліпшення патентно-ліцензійної роботи в країні” (СП СРСР. – 1968. – № 18). Ці заходи повинні були регулювати сферу організації винахідницької діяльності.

Рада Міністрів прийняла Постанову від 20 серпня 1973 р. № 575 “Про дальший розвиток винахідницької справи в країні, покращення використання в народному господарстві відкриттів, винаходів і раціоналізаторських пропозицій” (СП СРСР. – 1973. – № 19).

Рада Міністрів прийняла Постанову від 21 серпня 1973 р. № 584 про затвердження “Положення про відкриття, винаходи і раціоналізаторські пропозиції”. Вона набрала чинності з 1 січня 1974 р. Положенням № 584 послуговувалися в галузі винахідництва і раціоналізаторства всі республіки до розпаду СРСР.

Указом Президента України затверджено Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні № 479/92 від 18 вересня 1992 р. Відтепер ця дата стала професійним святом винахідників і раціоналізаторів України.

До складу Державного патентного відомства (Держпатент) входять відповідні управління, які мають справу з патентною діяльністю у сфері розвитку технічної творчості.

Одночасно створено наступні державні інститути		
“Український інститут промислової власності” (Укрпатент): 01601. вул. Глазунова, 1. м. Київ.	Державний департамент інтелектуальної власності. 03680. вул. Урицького, 45.	Науково-дослідний центр патентної експерти: 04119, Київ, вул. Сім'ї Хохлових, 15. (тел. 458-06-11)
Український центр інноватики та патентно-інформаційних послуг. 01113. бульвар Лесі Українки, 26. м. Київ (тел. 258-82-77).		

впровадження в народне господарство винаходів і раціоналізаторських пропозицій” (СП СРСР. – 1960. – № 11). Нове законодавство сприяло подальшому розвитку науково-технічного прогресу.

Постанова від 14 червня 1962 р. № 607 “Про

З метою забезпечення правової охорони об'єктів промислової власності, а також упорядкування надходження раціоналізаторських пропозицій та ефективного функціонування єдиної патентної системи, Указом Президента, це такі

РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, ЇЇ РОЛЬ У ПІДГОТОВЦІ МЕНЕДЖЕРІВ ТА МАРКЕТОЛОГІВ

установи:

- *Управління права і патентної політики;*
- *Управління економіки промислової власності;*
- *Управління державних реєстрів;*
- *Управління організації навчання, підвищення кваліфікації та атестації патентних повірених;*
- *Управління редакційно-видавничої діяльності;*
- *Управління патентування та ліцензування;*
- *Управління апеляцій;*
- *Інспекція з питань охорони промислової власності;*
- *Управління патентної документації та інформації;*
- *Управління справами.*

Держпатент організує і скеровує роботи, пов'язані з патентуванням винаходів за кордоном, видає у межах своєї компетенції накази, інструкції, укази на основі і на виконання чинного законодавства в галузі винахідництва.

Зазначимо, що початком становлення законодавства України про інтелектуальну власність вважається день прийняття Закону України "Про власність", тобто 7 лютого 1991 року. Цим Законом результати інтелектуальної власності вперше були визнані об'єктами права власності.

Основними джерелами права промислової власності, що склали основу спеціального законодавства про інтелектуальну власність, стали закони України: "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі", "Про охорону прав на промислові зразки", "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг", які набули чинності 15 грудня 1993 року.

Для розвитку зазначеного законодавства про промислову власність Державним патентним відомством України було розроблено і прийнято понад 70 підзаконних актів, що регулюють відносини у сфері набуття прав на об'єкти промислової власності.

Основним законом, що регулює правовідносини в сфері авторських і суміжних прав, став Закон України "Про авторське право і суміжні права" (23 грудня 1993 року). Питання правової охорони прав авторів знайшли своє відображення також у постановках Кабінету Міністрів України, серед яких: "Про мінімальні ставки авторської винагороди за використання творів літератури і мистецтва" та "Про державну реєстрацію прав автора на здобутки науки, літератури і мистецтва" (2003), а також у нормативних актах Державного підприємства "Українське агентство з авторських

і суміжних правах".

Принциповим моментом у розбудові законодавства про інтелектуальну власність стало прийняття у 1996 році Конституції України, яка проголосила: "Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами інтелектуальної, творчої діяльності".

Завершальним етапом у розбудові законодавства України у сфері інтелектуальної власності стало прийняття у 2003 році Верховною Радою України Цивільного кодексу України, Книга IV якого має назву "Право інтелектуальної власності".

Висновки. Вважаємо за доцільне зауважити, що нині постала необхідність вивчення інтелектуальної власності у ВНЗ економічної і правничої спеціалізації. В умовах становлення ринкової економіки відчувається гостра потреба у фахівцях з високим рівнем професійних компетенцій – маркетологах, менеджерах, підприємцях, для яких знання з інтелектуальної власності є необхідністю.

1. Бачун О. *Захист права інтелектуальної власності в Україні // Право України.* – 1998. – №1.

2. Бондаренко С.В. *Авторське право і суміжні права. Навчальний посібник.* – К.: ПВП. – 2004. – 260 с.

3. Бару М. І. *Охорона прав авторів, винахідників, раціоналізаторів.* – К.: Вища школа, 1984. – 64 с.

4. Вачевський М.В. *Соціально-економічні аспекти використання інтелектуальної власності в сучасних умовах.* – К.: ЦУЛ, 2004. – 376 с.

5. Вачевський М. В. *Теоретико-методичні засади формування у майбутніх маркетологів професійної компетенції.* – К.: Професіонал, 2005. – 364 с.

6. Вачевський М. В., Вачевський О. М., Стасишин Б. О. *Патентознавство: Теорія і практика інноваційної діяльності.* – Дрогобич: Вимір, 1999. – 255 с.

7. Вачевський М. В., Левченко Г. Є. *Промислові зразки. Навчально-методичні рекомендації для студентів педагогічних інститутів факультетів загальнотехнічних дисциплін.* – Львів, 1991. – 38 с.

8. Вачевський М. В., Сьсин Р. И., Коваленко В. И. *Патентно-лицензионная работа на промышленном предприятии.* – Минск: Польша, 1981. – 176 с.

9. Довгий С. О., Жаров В. О. Кремень В. Г.

ЗМІСТ ПІДГОТОВКИ СТАРШОКЛАСНИКІВ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ В УМОВАХ ВЗАЄМОДІЇ ШКОЛИ І ВНЗ

- Охорона інтелектуальної власності в Україні.* – К.: Форум, 2002. – 319 с.
10. Дахно И. И. Патентоведение. – Х., 1997. – 314 с.
11. Жаров В.О. *Захист права інтелектуальної власності в Україні. Навчальний посібник.* – К.: ПВП. – 2005. – 88 с.
12. Кремень В. Г. *Мала енциклопедія державознавства.* – К.: Генеза, Довіра, 1999.
13. Ніколаєнко Л. І., Меньяло Л. А., Топільська Л. М. та ін. *Знаки для товарів і послуг / За ред. В. Л. Петрова.* – К.: Вид. Дім “Ін Юре”, 1999. – 116 с.
14. Наконечна А. В. *Патентознавство: Опорний конспект лекцій.* – К.: КНТЕУ, 2003. – 85 с.
15. *Нормативні документи про правову охорону об’єктів промислової власності в Україні.* – К.: Державне патентне відомство України, 1992. – 288 с.
16. Меньяло Л. А. *Передача прав інтелектуальної власності. Конспект лекцій для студентів спеціальності “Інтелектуальна власність”.* – К.: ЗАТ “ПВП”. – 2000. – 224 с.
17. Святоцький А. Д., Петров В. Л., Подопрігора А. А., Крайнев П. П. и др. *Охрана промышленной собственности в Украине.* – К.: Изд. дом “Ин Юре”, 1999. – 428 с.
18. Святоцький О.Д., Дроб’язка В.С. *Інтелектуальна власність. Словник довідник: у 2-х томах. Вид. “Ін Юре”, 2000.* – 355 с.
19. Теплицький А. Х. *Молодим новаторам про винаходи і рацпропозиції.* – К.: Техніка, 1980. – 112 с.
20. Тофило А.В. *Експертиза об’єктів промислової власності: заявки на изобретения и полезные модели.* – К.: ПВП. – 2004. – 176 с.
21. Цибульов П.М. *Основи інтелектуальної власності. Навчальний посібник.* – К.: ПВП. – 2005. – 108 с.
22. Цибулев П.М. *Оценка интеллектуальной собственности. Учебное пособие для студентов ВУЗ.* – К.: ИИСП. – 2005. – 192 с.
26. Цибульов П.М., Чеботарьов В.П. *Популярно про інтелектуальну власність. (За заг.ред. М.В.Паладія).* – К.: ТОВ “Альфа-ПІК”, – 2004. – 56 с.

Наталія Наконечна, пошукач наукового ступеня кандидата педагогічних наук,
декан факультету додипломної освіти
Університету економіки та права “КРОК”
м. Київ

ЗМІСТ ПІДГОТОВКИ СТАРШОКЛАСНИКІВ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ В УМОВАХ ВЗАЄМОДІЇ ШКОЛИ І ВНЗ

У статті розглядається питання змісту професійного самовизначення старшокласників у системі взаємодії загальноосвітніх і вищих навчальних закладів. Пропонується структура плану “Школа бізнесу” для учнів 10 – 11-х класів, обґрунтовується цілеспрямованість навчальних курсів у процесі професійного самовизначення і навчальної професійної підготовки.

Загальна проблема професійного майбутнього школярів полягає в необхідності забезпечення психолого-педагогічних та організаційних умов їхньої підготовки. Ця проблема узгоджується із завданнями модернізації освітньої галузі в Україні, основна ідея якої полягає у підготовці молоді, здатної адаптуватися до нових реалій економічної дійсності. Відображене в Національній доктрині розвитку освіти, Концепції професійної освіти, низці державних документів, це питання нині перебуває у полі зору педагогічної науки і практики. Основною тенденцією розвитку старшої

профільної школи є: диференціація, варіативність, багатопрофільність, інтеграція загальної та допрофесійної освіти [2, 2]. Особливої актуальності проблема підготовки школярів до професійного самовизначення набуває у старшому шкільному віці, коли випускники школи стають перед вибором власного професійного майбутнього. Тому розв’язання досліджуваної проблеми потребує оновлення змісту, форм, методів підготовки старшокласників до свідомого професійного самовизначення в умовах взаємодії школи і ВНЗ з урахуванням соціальних запитів та